

Doc. Dr. Arūnas Vaicekauskas

Institucinė įtaka Užgavėnių tradicijų tęstinumui XX šimtmečio pabaigoje

XXI šimtmetyje: lyginamasis atvejų tyrimas

ATASKAITA

Užgavėnės - unikaliausia Lietuvos kalendorinio ciklo šventė. Katalikiškosios apeiginės tradicijos požiūriu, Užgavėnių diena tėra eilinis antradienis prieš prasidedantį Gavėnios pasninką. Tačiau žemdirbių tradicijoje Užgavėnės buvo viena linksmiausių ir labiausiai lauktų lietuviškojo kaimo švenčių. Ritualinės šventės struktūros savo sudėtingumu prilygo ar net lenkė pačių reikšmingiausių kalendorinio ciklo švenčių ritualus. Pagal esmines šventinio ritualo ypatybes Užgavėnės skirtinos ne prie pavasario (kaip įprasta teigti), bet prie žiemos švenčių. Elementarus palyginimas parodo akivaizdų Kalėdų ir Užgavėnių apeigų panašumą. Abejose šventėse aptiksime persirengėlių vaikštynes, medžio trinkos (bluko, kaladės) tampymą, apeiginį pasidalijimą maistu, simbolinį vaišių gausos akcentavimą ir kitas reikšmingas apeigas. Tiriant archajiškus žiemos švenčių ritualus, Užgavėnės turi neabejotiną pranašumą. Tai vienintelė reikšminga (metinė) lietuvių žemdirbių šventė nepatekusi į bažnytinio Grigaliaus kalendoriaus šventines struktūras. Kitaip sakant, Užgavėnių apeigos XX a. pradžią pasiekė taip ir nepatyrusios didesnio krikščionybės poveikio.

Šiandienos miesto žmogaus pasaulėžiūra yra paremta gamtamoksline filosofija. Pastarosios šaknys - miestiečių luomo ir miesto tipo kultūros susiformavime XIII a. Tačiau eilinio žmogaus mąstyme gamtamokslinės filosofijos sąlygoto pasaulėvaizdžio elementai pradėjo įsitvirtinti palyginti neseniai - XVIII a. pabaigoje - XIX a. pradžioje, kuomet po Didžiosios Prancūzijos revoliucijos ir Napoleono karų vakarų Europos valstybėse pergale šventė miesto buržuazija. Kaimo gyventojų savastimi gamtamokslinė pasaulėžiūra tapo dar vėliau, kuomet suirus bendruomeninėms tradicinio kaimo struktūroms žemdirbių gyvenimą pradėjo sąlygoti ekonominiai bendrosios rinkos mechanizmai. Miestietis tikrovę suvokė ir suvokia kitaip nei kaimo žmogus. Jau viduramžiais jis buvo kur kas mažiau priklausomas nuo gamtos ritmų nei žemdirbys. Žmogaus ryšys su visuomene miesto tipo kultūroje taip pat nėra toks glaudus kaip kaimo bendruomenėje. Tad ir šiais laikais miestiečio pasaulėžiūra labiau akcentuoja individualumą, o ne bendruomeniškumą; kintamumą, o ne stabilumą ar pastovumą.

1991 metais Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę, Užgavėnės tapo viena pirmųjų tradicinio žemdirbių kalendoriaus švenčių radusių savo vietą tarp viešų miesto švenčių. Šiandieną Užgavėnių persirengėlius mes sutiksime kaime ir mieste, gyvenamųjų daugiabučių kvartaluose, miestų ir miestelių aikštėse ir gatvėse, muziejuose ir mokyklose ar darželiuose.

Masinė visos Lietuvos gyventojų migracija į Rumšiškių Lietuvių Liaudies Buities muziejaus organizuojamą Užgavėnių šventę liudija beveik nacionalinę jos reikšmę. Kokios tokio Užgavėnių populiarumo priežastys? Kuo šiandieninė šventė skiriasi nuo tradiciniame kaime gyvavusių apeigų?? Ar galime kalbėti apie kultūrinės tradicijos tęstinumą? Kas sąlygoja etninės tradicijos perdavimą šių laikų miesto visuomenėje? Į šiuos ir į kitus klausimus mes ir pamėginsime rasti atsakymus.

Tyrimo objektas: Šiuolaikinės Užgavėnių šventės apeigos ir papročiai.

Tyrimo tikslas: Ištirti kaip Užgavėnių šventės tradicijos šiandieną tęsiamos kaimo bei miesto erdvėje ir kokios įtakos šios šventės kaitai turi išorinio poveikio institucijos — pradedant nuo vietos etnokultūros entuziastų ir folkloro kolektyvų veiklos iki švietimo bei kultūros įstaigų atsakingų už etnokultūros veiklą parėdymų ar viešosios žiniasklaidos transliuojamų žinučių

Tyrimo uždaviniai: A. Pasirinkti šių dienų Lietuvai būdingas Užgavėnių šventės formas (Nuo bendruomenėje švenčiamų ir ir tam tikra prasme senajai kaimo tradicijai artimų Užgavėnių iki standartizuotų Užgavėnių vaikų darželiuose). B. Atlikti lyginamąją atvejų analizę. C. Užfiksuoti šventės struktūros bei turinio pakitimus. D. Aptarti galimas kultūros bei švietimo institucijų įtakas. 5. Apibendrinti surinktą informaciją ir pateikti išvadas bei rekomendacijas.

Tyrimo metodai: Stebėjimas dalyvaujant. Anketinė apklausa. Struktūruotas bei pusiau struktūruotas interviu. Rankraštinių dokumentų, vaizdo įrašų, foto medžiagos, WWW tinklalapiuose talpinamos informacijos, žiniasklaidos pranešimų analizė.

Hipotezė: Keliama prielaida, kad tyrimas parodys ne tik skirtingus tradicinės Užgavėnių šventės kaitos mastus skirtingose socialinėse aplinkose, bet ir tai, kaip nuo socialinių institucijų santykio su etnokultūra priklauso šiuolaikinės Užgavėnių šventės turinys ir simbolinės interpretacijos.

Tyrimo metodika:

Tyrimo duomenys rinkti atsižvelgiant į visą XXI a. Užgavėnių šventės tradicijų raiškos įvairovę. Svarbiausiu tyrimo tikslu laikomas Užgavėnių šventinės tradicijos tęstinumas XXI šimtmečiuje. Todėl buvo sudarytas anoniminis¹ klausimynas, orientuotas į tradicijos perdavimo procese dalyvaujančias institucijas (47 klausimai, žr. ataskaitos priedą). Į kurio klausimus paprašyta atsakyti Etninės kultūros centrų, rajonų (savivaldybių) lygmens kultūros įstaigų, regioninių parkų bei muziejų darbuotojų, mokytojų ir darželių auklėtojų, folkloro

grupių vadovų bei dalyvių. Iki tyrimo pabaigos buvo gautos 35 anketos su atsakymais. Pagal institucijas respondentai pasiskirsto taip: Etnokultūros centrų darbuotojai (5 anketos), rajoninio (savivaldybių) lygmens kultūros institucijų darbuotojai (3 anketos), regioninių parkų darbuotojai (4 anketos), už muziejines edukacijas atsakingi muziejų darbuotojai (5 anketos), mokytojai (7 anketos), darželių auklėtojai (4 anketos), folkloro ansamblių vadovai ir nariai (6 anketos). Surinkti duomenys saugomi asmeniniame autoriaus archyve (Bylos nuo Ava LKGT–UK_1 iki Ava LKGT–UK_35). Tyrimo metu naudotas ir struktūruoto bei pusiau struktūruoto interviu metodas. Interviu metu kalbėta su Jonavos kultūros centro, Kauno ir Kauno rajono savivaldybių švietimo skyrių darbuotojais, Kauno miesto muziejaus bei Velnių muziejaus darbuotojais atsakingais už edukacijas (Viso 5 respondentai. Bylos: Ava_LKGT_UI_1 // Ava_LKGT_UI_5). Vertingos informacijos apibūdinant šiuolaikines miesto erdvėje švenčiamas Užgavėnes suteikia Jonavos Kultūros centro darbuotojų parašyti 2016 ir ankstesnių metų Užgavėnių švenčių scenarijai², Autoriaus asmeniniame archyve, Etninės kultūros centruose saugomi vaizdo įrašai bei fotonuotraukos. Iš jų apie šiuolaikinių miesto ar kaimo Užgavėnių personažus galima sužinoti netgi daugiau nei iš apklausiamų respondentų apibūdinimų. Nes žmogaus atmintis yra selektyvi. Apie Vilniaus, Kauno, Klaipėdos Etninės Kultūros centrų veiklą rengiant Užgavėnių šventes nemažai informacijos suteikia šių institucijų tinklalapiuose patalpinta medžiaga. Tradicinėje erdvėje ir laike tęsiamą Užgavėnių šventę šiame tyrime atstovauja, bene, vienintelis Lietuvoje sutinkamas suaugusių gyvosios tradicijos atvejis – Kurtuvėnų miestelyje kasmet vykstančios Užgavėnių persirengėlių vaikštynės. Savaime suprantama, kad projektinį tyrimą pradėjus 2016 m. antroje pusėje, pritaikyti, vieną pagrindinių antropologijoje, – stebėjimo dalyvaujant metodą autorius neturėjo galimybės. Tad teko remtis 2014 metais ir kiek anksčiau atliktais šventės stebėjimais. Turėtų būti suprantama, kad kiti tikroju laiku – Užgavėnių antradienį – vykstantys šventinės tradicijos atvejai (Pavyzdžiui, Kauno Botanikos sode rengiamos Fredos mikrorajono Užgavėnės) buvo stebimos dar anksčiau. Tačiau tai nereiškia, kad kelių metų senumo etnografinė informacija niekaip neatspindi dabartinės Užgavėnių šventės situacijos. Apibendrinant galima pasakyti, kad nors kalendorinių metų pabaigos laikas nebuvo palankus Užgavėnių tradicijos tęstinumo tyrimui (Užgavėnės švenčiamos pirmajame metų ketvirtyje), surinktos medžiagos pakanka ir situacijos apibendrinimui ir išvadoms.

Nepaisant to, kad tyrimas orientuotas į mūsų dienomis švenčiamos Užgavėnių šventės tradicijas, užfiksuoti tradicijos tęstinumą arba pokyčius neįmanoma neaptarus ankstesnės situacijos. Ypač turint galvoje, kad daugelis šventinės tradicijos pokyčių patys turi

netrumpą istoriją. Todėl pirmame ataskaitos skyriuje keliais sakiniais aptariama aktualūs XXI šimtmečio situacijos tyrimui XX a. Užgavėnių šventės kaitos aspektai. Ši teksto dalis daugiausiai paremta 1988 - 1996 autoriaus atliktais Užgavėnių šventės tyrimais bei vėlesnių stebėjimų duomenimis, kurie saugomi Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus rankraščių skyriuje bei asmeniniame autoriaus archyve³. Nors Užgavėnių šventės bibliografija palyginti didelė⁴, tačiau ataskaitoje aptariamam aspektu Užgavėnių šventės transformacijos iš esmės netyrinėtos.

Raktiniai žodžiai: Lietuvių šventinė tradicija, Užgavėnės, miesto kultūra, institucinis poveikis.

Geopolitiniai XX a. pokyčiai ir šventinės tradicijos kaita:

Kultūrinių procesų esmės požiūriu, XXI amžiaus pradžios Užgavėnių šventinėje tradicijoje nevyksta nieko, ko nebuvo jau XX a. pirmos pusės kaime. Tai yra toje terpėje, kurią šiandieną ir mėgėjai ir kai kurie profesionalai laiko lietuvių etninės tradicijos etalonu. O tarpukario kaimas etnokultūrine ikona tapo tik dėl to, kad absoliuti dauguma mums žinomos etnografinės – tautosakinės informacijos, arba atėjo betarpiškai iš tarpukario tyrėjų darbų, arba atspindi šį laikmetį netiesiogiai, per XX a. antros pusės retrospektyvinio pobūdžio etnografinius tyrimus. Daug kultūros kaitos procesų, kuriuos mes siejame su mūsų gyvenamuoju laiku, prasidėjo dar XX šimtmečio pradžioje. Kuo ypatingas šis laikotarpis ir ką jis turi bendra su mūsų tyrimu.

Feodalizmo pagimdytas bendruomeninis kaimo gyvenimo modelis buvo itin nepalankus modernių ūkininkavimo metodų ar naujų simbolinės elgsenos formų sklaidai. Tačiau XX a. pirmoje pusėje situacija pasikeitė. Bendruomeninės gyvenimo pamatus suardė 1923 - 1939 metų žemės ūkio reformos nulemtas gatvinių kaimų išsiskirstymas vienkiemiais. Veikiant rinkos ekonomikai XX a. pirmos pusės Lietuvos kaime plito asmeninės naudos skaičiavimais pagrįsti savitarpio santykiai. O valstybėje sukurtas nacionalinis administracinių institucijų, švietimo ir visuomeninių - kultūrinių organizacijų tinklas suartino kultūrinės kaimo ir miesto galimybes.

Kai tik Lietuvoje sunyko bendruomeninis kaimas (kitą sakant, kai tik nebeliko sąlygų, kuriose susiformavo mus pasiekę šventiniai lietuvių žemdirbių ritualai), buvusios žemdirbių apeigos tapo papročiais⁵. Žvelgiant formaliai, XX a. pradžioje Užgavėnių dienos papročiai nuo buvusių apeigų skyrėsi labai nedaug. Tačiau viena svarbiausių šventinio ritualo funkcijų – kontroliuoti gyvenimo modelio „tikrumą“ – tapo nebeaktualia. Miesto kultūros

formų sklaida, naujos švietimo galimybės laipsniškai vadavo individo mąstymą nuo kaimo viešosios nuomonės autoritetų ir padėjo pamatus individo asmenine patirtimi paremtoms Užgavėnių papročių interpretacijoms tokiu būdu atveriant kelią naujoms šventinės tradicijos formoms⁶.

Maždaug apie Pirmą Pasaulinį karą apeigines Užgavėnių funkcijas pakeitė pramoga. Tolesnį papročių funkcionavimą dar labiau palaikė tai, nepaisant visų socialinių bei ekonominių pokyčių, žemdirbių aplinkoje, kurioje individualūs darbai buvo aiškiai suskirstyti pagal lytį ar amžiaus grupes, o dirbama nuo ankstyvo ryto iki sutemų, šventinė erdvė ir laikas buvo kone vienintelė galimybė skirtingų lyčių jaunimui ilgiau pabūti kartu, parodyti vienas kitam savuosius sugebėjimus. Būtent skirtingų lyčių jaunimo tarpusavio bendravimo poreikis XIX a. bendruomeniniam kaimui būdingos šventinės tradicijos gyvybingumą be ženklesnių pokyčių išlaikė iki pat sovietinės okupacijos, kuomet, dėl pokariu susiklosčiusios situacijos bei į karingą ateizmą orientuotos naujosios valdžios ideologijos, viešojoje erdvėje atliekamos šventinės apeigos tapo iš esmės neįmanomomis.

Tradicinės kultūros formų kaitos procesai XX a. pirmoje pusėje buvo daugiau ar mažiau panašūs visoje Lietuvoje. Atskirais atvejais, miesteliuose ar didesniuose bažnytkaimiuose Užgavėnių vaikštynės įgydavo karnavalinės eisenos požymių⁷. Jau tarpukariu persirengėlių būryje pasirodė naujų, ankstesnei šventinei tradicijai nebūdingų, personažų. Tradicinėms antropomorfinėms kaukėms bei pamėklę pakeitusiam persirengėlių būrio personažui buvo pritaikyti geriau laikmečio aktualijas atitinkantys vaidmenys. Pokyčiai matomi ir persirengėlių grupės veiksmuose. XX a. antrojo ketvirčio pradžioje persirengėliai neretai aplankydavo jau ne visas kaimo gyventojų sodybas, kaip to reikalavo ritualinė elgsena, o tik tas, kuriose tikėjosi būti geriau priimti ar kuriose gyveno daugiau merginų⁸. Šiuo laikotarpiu Užgavėnėse visoje Lietuvoje dėl savo gamtinių savybių (vasarį suptis lauke malonumas menkas) sparčiai nyko supimo sūpuoklėmis paprotys. O bendruomenines važinėjimo arklių traukiamomis rogėmis formas keitė vaikų vežiojimas šeimose.

Nėra šių laikų išradimas ir kaukių gaminimas panaudojant, taip vadinamą, „papje mašė“ techniką. Lietuvos kaimo gyventojai kaukes iš storesnio popieriaus pradėjo klijuoti apytikriai XX a. antrojo ketvirčio pradžioje⁹. O, Papilio (Biržų raj.) apylinkėse popierinės kaukės pasirodė dar anksčiau, apie pirmąjį Pasaulinį karą.¹⁰ Mūsų amžiaus 3-4 dešimtmečiais pramoninės gamybos kaukių jau buvo galima įsigyti parduotuvėse¹¹.

Tarpukario šventėse aptiksime ir pirmuosius institucinės įtakos ženklus. Bene didžiausios įtakos kultūrinių ir visuomeninių organizacijų veikla turėjo Joninių šventei¹².

Tačiau ir Užgavėnės jos neišvengė. Tikėtina, kad dalis rečiau sutinkamų gyvūnus vaizduojančių kaukių (kiškio, lapės ir pan...) į persirengėlių būrį pateko iš mokyklose pradėtų rengti naujametinių karnavalų.

Nepaisant XX a. pirmoje pusėje įvykusių reikšmingų paprotinės tradicijos pokyčių, Užgavėnių šventės turinio jie per daug nepakeitė. Pirmiausiai todėl, kad kaimo Užgavėnės ir toliau buvo įtakojamos vietos tradicijų, o stiprus vyresniųjų gyventojų autoritetas neleido kaimo jaunimui ignoruoti per šimtmečius susiklosčiusių šventės tradicijų. Kaip jau minėjom, jaunimui labiausiai rūpėjo pabūti kartu ir pasilinksinti. O kalendorinių švenčių papročiai suteikdavo tokią galimybę ir tuo pavidalu kuri jiems buvo pažįstama nuo pat vaikystės. Todėl XX a. pirmoje pusėje labiau keitėsi Užgavėnių papročių simbolinės interpretacijos ar papročių formos, bet ne apeiginė šventės struktūra ar paprotinis turinys.

Tarp XX a. pirmosios pusės modernėjančio kaimo ir šiuolaikinės miesto visuomenės yra vienas svarbus skirtumas, kuris, greičiausiai, lemia tai, kad šiuolaikinė Užgavėnių šventė, lyginant ją su XX šimtmečio pirmos pusės papročiais, mums atrodo esanti žymiai labiau pakitusi. Pažvelkime į anuometines kaimo ir šiuolaikinio miesto kultūros inovacines galimybes. Modernioji XX a. pradžios Lietuva kūrėsi ant etninės tradicijos pamatų. Tad XX šimtmečio pradžios Lietuvos kaimo gyventojai galėjo eksperimentuoti ir eksperimentavo iš esmės vien tik vietinės agrarinės tradicijos ribose. Sugrįžtant prie mūsų dienomis miesto aplinkoje vykstančios šventinės tradicijos kaitos, svarbiausia yra net ne tai, kad agrarinė tradicija persikėlė iš kaimo į miestą, bet tai, kad šiuolaikiniame pasaulyje iš esmės neliko sienų ir jaunajai (ir ne tik) kartai atsivėrė begalinė kultūrinė įvairovė. Kuri smalsesnius ir aktyvesnius žmonės tiesiog skatina išmėginti viską, kas dar nepabandyta. O kur dar neregėtai išaugusi apsikeitimo informacija sparta ir vartotojiškos visuomenės nuostatos, kai vos vieną kitą kartą matyti dalykai laikomi jau atsibodusiais.

Šiuolaikinėje visuomenėje vykstančių socialinių – kultūrinių procesų negalima deramai suvokti neatsižvelgus į kelis teorinius teiginius.

Pirmiausiai, reikia įsisąmoninti kas slypi už antropologų gan plačiai naudojamo galių termino¹³. Žmogiškoji kultūra gyvuoja politinių, religinių, ekonominių ir kitokių galių apsuptyje. Galios konkuruoja tarpusavyje ir siekia išnaudoti kiekvieną galimybę sustiprinti savo padėtį ar bent priminti apie save. Su šventine tradicija galias susieja jų pastangos kontroliuoti simbolinę kultūrą.

Žmogaus ir žmogiškosios kultūros esmė šiandieną vis dažniau apibrėžiama gyvajame pasaulyje išskirtiniu žmogaus polinkiu į jį supančios aplinkos susimbolinimą.

Sąmoningai ar ne, tačiau dauguma galių suvokia simbolių svarbą žmonių visuomenei ir todėl stengiasi kontroliuoti simbolinės kultūros raišką. Bene didžiausią socialiai reikšmingų simbolių koncentraciją mes aptiksime šventinėje konkrečios kultūros tradicijoje. Socialinė šventinių simbolių svarba ir yra svarbiausia siekio kontroliuoti šventinę tradiciją priežastimi. Mūsų laikų visuomenėje šis siekis aiškiai matomas politinių ir, ypač, prekybinio marketingo galių aplinkoje. Pakanka artėjant kokioms nors šventėms užsukti į didžiuosius prekybos tinklus, kad įsitikintum „jog šventės niekada nesibaigia“.

Ne mažiau svarbi yra ir tradicijos išradinėjimo sąvoka. Pastarasis terminas šiandieną itin plačiai naudojamas šventinės tradicijos tyrėjų darbuose¹⁴. Šiuolaikinė miesto šventinė tradicija, beveik be išimčių, pretenduoja į kultūrinio paveldo statusą ir tradicijos tęstinumą, tačiau jos įkultūrinimas dažniausiai vyksta per kultūrinių inovacijų mechanizmą, kuomet netgi tradicinės kultūros elementai yra naujai permąstomi ir adaptuojami prie pasikeitusių socialinių – kultūrinių sąlygų. Tuo pačiu nevengiama ir skolinių iš kitų kultūrinių (mūsų atveju – šventinių) tradicijų, pastaruosius nesunkiai įkultūrinant tautinėje tradicijoje. Paradoksalu, tačiau lietuvių paprotinės tradicijos archajiškumas, naujai kuriamai miesto šventinei tradicijai padarė „meškos paslaugą“. Modernių savos kultūrinės tradicijos formų nebuvimas, vartotojiškos miesto kultūros aplinkoje sukūrė kultūrinę tuštumą, kurią labai lengvai užpildo „svetimos“ kultūrinės formos. Juolab, kad jos yra proteguojamos agresyviai veikiančių komercinės reklamos mechanizmu, kurie kur kas greičiau nei politikai ar valstybės tarnautojai suvokė naujas ekonominės naudos gavimo galimybes panaudojant šventinę tradiciją.

Ir Lietuva čia pernelyg neatsilieka nuo likusios Europos. Kurioje XX amžiaus VII dešimtmetyje įvyko kardinalus pasaulėžiūrinis lūžis. Po Antrojo Pasaulinio karo atsigavusi ekonomika, didėjančios socialinio laisvalaikio galimybės bei pakankamos piniginės pajamos, paskatino išlaisvėjusius ir individualizmo persmelktus Europos miestų gyventojus ieškoti kultūrinių pramogų. Tai buvo laikmetis, kai ekonominės gerovės augimas persipynė su jaunosios kartos nusivylimu kapitalistinės sistemos vertybėmis. Tai negalėjo neskatinti kultūrinių ir pasaulėžiūrinių ano meto Europiečių ieškojimų. Būtent šiuo laikotarpiu suaktyvėja ne tik socialiniai jaunimo judėjimai, bet ir į tradicijos tęstinumą pretenduojančių miesto šventinių renginių gaivinimo procesai daugeliu atvejų artimai susiję su turizmo industrijos plėtra¹⁵. Tuo pačiu socialiai reikšminga piniginių lėšų koncentracija žemųjų visuomenės sluoksnių rankose sudarė itin palankias sąlygas vartojimo kultūros susiformavimui. Ir vis didesnės įtakos Europos gyventojams įgyjančios komercinio pasaulio galios netruko tuo

pasinaudoti. Šventinis simbolis gan greitai tapo reikšminga preke bei svarbiu komercinio marketingo dėmesio objektu.

Sovietmečio Lietuvoje kalendorinės šventės buvo smarkiai niveliuotos ir pritaikytos prie pakitusios visuomenės struktūros bei naujosios politinės ideologijos. Kita vertus, sąlyginai izoliuota nuo Vakarų Pasaulio visuomenė, o tuo pačiu ir jos kultūrinė tradicija, kurį laiką buvo „apsaugota“ nuo pokario Europoje vykstančių kultūrinių ir ypač ekonominių pokyčių. Viešos tradicinių kalendorinių švenčių formos dar XX šimtmečio pirmoje pusėje pasitraukė į šeimos ratą ir toliau egzistavo nuo amžiaus pradžios nedaug pakitusiu pavidalu¹⁶. Dar daugiau, kuriant laikmečio pasaulėžiūrinius-kultūrinius tapatumus, priverstinai integruotoje į sovietinę visuomenę meninės, kultūrinės bei akademinės inteligentijos terpėje, pastebimai išaugo žemdirbių kultūrinės tradicijos elementų svoris. O su folkloriniu judėjimu glaudžiai susijusių viešų kalendorinių švenčių gaivinimo fenomenas, apskritai, yra vertas atskiros studijos.

Visai kitokia padėtis susiklostė XX a. paskutiniajame dešimtmetyje Lietuvai išsivadavus iš sovietinės okupacijos gniaužtų. XX šimtmečio pabaigoje atkūrus nepriklausomybę ir Lietuvai pamažu integruojantis į vakarų pasaulio ekonomines, socialines bei kultūrinės struktūras į mūsų šalį plūstelėjo galingas socialinės – kultūrinės informacijos srautas, o visuomenėje prasidėjusios socialinės permainos, ženkliai paspartino Vakarų pasaulyje ir Lietuvoje vykstančius kultūros vartojimo procesus.

Spartėjančios kultūros globalizacijos tendencijos šiandieną labai prisideda prie vietinės šventinės tradicijos ypatumų naikinimo. Nepaisant etninės kultūros entuziastų norų ir pastangų, modernėjanti Lietuvos visuomenė vis mieliau renkasi šiuolaikines pasilinksminimo formas ar net vartotojiškos kultūros šampus, o ne ritualizuotas tradicinės kultūros formas. Netradicinių kaukių sklaidą šiandieną sąlygoja ir didžiųjų prekybinių tinklų marketingo principai. Amžinai skubantis ir užsiėmęs miestietis iš dviejų alternatyvų - gamintis šventinę kaukę pačiam ar įgyti ją prekybos tinkle - greičiausiai, pasirinks antrąją. Tačiau prekybininkams apsimoka importuoti tik pigias masinės gamybos ir populiariosios kultūros šampus atitinkančių personažų kaukes. Ir mes galime tik pasidžiaugti, kad tradicinės lietuviškos Užgavėnių kaukės vis dar sudaro daugumą.

Tradicinės kultūros gaivinimas ir Užgavėnės.

Lietuvos Atgimimo sąjūdžio veikla buvo neatsiejama nuo lietuvių kultūrinio tapatumo išsaugojimo reikalavimų. Lietuvos nepriklausomybės siekis taip pat skatino

visuomenės domėjimąsi tautinės kultūros vertybėmis. Atsiskirti - visada reiškia įvardinti ir suvokti kuo tu skiriesi nuo tų, nuo kurių nori atsiskirti. Dar daugiau, beveik visos revoliucijos įvyksta žvelgiant atgal, tai yra, siekiant sugražinti „senus gerus laikus“.

Dar sąjūdžio metais, kultūros darbuotojai, menininkai, o vėliau ir politikai, pradėjo kalbėti apie nacionalinės vidurinio mokslo programos sukūrimą. Mokyklose nuspręsta įvesti etninės kultūros mokymą. Svarbiausios tradicinio kalendoriaus šventės - Kalėdos ir Velykos (vėliau - Žolinė, dar vėliau - Joninės) buvo paskelbtos poilsio dienomis. Deja, Užgavėnės nepaisant viso populiarumo ir priimtumo miesto terpei laisvadienio statuso taip ir nesulaukė. Pirmaisiais nepriklausomybės metais buvo iš naujo perleistos sovietinės okupacijos metais visuomenei sunkiai prieinamos knygos apie tradicinius lietuvių papročius, parašyta keletas naujų. Visa tai sudarė palankias sąlygas atsigausti etninės kultūros formoms.

Pačioje XX šimtmečio pabaigoje Lietuvai atgavus nepriklausomybę kalendorinių švenčių persirengėlių vaikštynės sparčiai išpopuliarėjo¹⁷. Etninės kultūros entuziastų dėka Užgavėnių vaikštynės išplito beveik visoje Lietuvoje. Netgi ten, kur kalendorinių švenčių persirengėliai nebuvo žinomi ar šis paprotys buvo seniai sunykęs (reikia turėti galvoje, kad prieš 1914 metus persirengėlių vaikštynės buvo žinomos didesnėje Lietuvos dalyje¹⁸). Tiesa, taip kalbėti galima tik apie Užgavėnių dienos persirengėlius. Šiaurinės Aukštaitijos kaime buvę ne mažiau populiarūs Kalėdinio laikotarpio čigonautojai¹⁹ ir šiandieną prisimenami tik Šiaurės Rytų Lietuvoje.

Tradicinės šventės mūsų laikmečiu gyvuoja pačiose įvairiausiose socialinėse plotmėse - nuo sąlyginai nedidelių vietos bendruomenių iki daugiaplanių ir kultūriškai labai įvairių miesto erdvių. Išimties čia nesudaro ir viena populiariausių kalendorinio ciklo švenčių — Užgavėnės. Šiandien Užgavėnių persirengėlius mes sutiksime ir mieste ir kaime, mokyklose ir net darželiuose. Kurtuvėnuose dar ir šiandien galima sutikti tradiciniam Žemaitijos kaimui būdingas Užgavėnių šventės formas. Žemaitijos Nacionalinio parko kaimuose sutiksime modernesnį šventės variantą, kuriame tradicinėms Žemaičių Užgavėnėms būdingi šventinės struktūros elementai persimaišo su šiuolaikiniam miestui būdingomis šios šventės formomis. Masinių persirengėlių vaidinimų atliekamų prie Užgavėnių laužo pavidalą dažniausiai turi miestų ir miestelių viešose erdvėse organizuojamos šventės. O praeito amžiaus aštuntojo dešimtmečio pabaigoje pradėta organizuoti, ir šiandieną, bene, masiškiausia Lietuvos Užgavėnių šventė, kasmet surenkanti tūkstančius lankytojų Lietuvos liaudies buities muziejuje, Rumšiškėse, apskritai įgijo muziejaus sodybų erdvėje atliekamų teatralizuotų folklorinių ansamblių koncertų pavidalą su privalomu Morės sudeginimui

Gyvoji ir instituciškai palaikoma šventinės tradicijos.

Bene svarbiausia mūsų laikmečio ypatybė – ženklus kultūros, aplinkosaugos institucijų, rečiau vietos administracinių įstaigų bei viešosios žiniasklaidos įtakų šventinei tradicijai augimas. Jei XX a. pirmoje pusėje per tuometines švietimo ir kultūros institucijas į Lietuvos kaimą atėjo dauguma kultūrinių naujovių. Tai XX - XXI šimtmečių sankirtoje etnokultūros, apskritai, kultūros, švietimo bei aplinkosaugos institucijos tapo svarbiausiu veiksmu palaikančiu simbolinių etninės kultūros formų gyvybingumą.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, kurį laiką galėjo pasirodyti, kad Užgavėnės, ypač, persirengėlių vaikštynės vėl atgavo tarpukario laikotarpiu turėtą reikšmę. Užgavėnės pradėtos švęsti ir kaime ir miestuose. Kaip jau rašėme aukščiau, Užgavėnių persirengėliai išplito net tuose Lietuvos regionuose, kur ši tradicija anksčiau buvo sunykusi ar iš viso nežinoma. Dar daugiau, su kaukėmis vaikštinėjo ne tik vaikai, bet ir suaugę.

Tačiau šiandieną aiškiai matome, kad kalbant apie Užgavėnių šventę reikia atskirti gyvą tradiciją nuo instituciškai palaikomos. Gyvą tradiciją mes linkę pavadinti tuos persirengimo papročio pasireiškimus atvejus, kai persirengėlių vaikščiojimas inicijuojamas ir atliekamas pačių vietos gyventojų. Antruoju atveju, persirengimo papročio gyvybingumą palaiko išorinis vietos bendruomenės atžvilgiu autoritetas.

Tenka pripažinti, kad mažamečių vaikų vaikštinėjimas po daugiabučius namus ir parduotuves prašant pinigų ar saldumynų šiandieną yra vienintelė gyvosios tradicijos forma šių dienų mieste. Panaši situacija susiklosčiusi ir kaimo vietovėse. Išimčių rastume labai nedaug. Pavyzdžiui, kad ir skatinami regioninio parko darbuotojų, vis dar po miestelį vaikšto patys Kurtuvėnų gyventojai.

Kur kas dažniau šių dienų persirengėlių vaikštynės palaikomos dirbtinai. Dalis mažamečių vaikų vaikščiojančių didmiesčių gatvėmis, be jokios abejonės, priklauso folkloro kolektyvams. O suaugusių persirengėlių vaikštynių gyvybingumas visur palaikomas dėka institucinio poveikio. Pavyzdžiui, Žemaitijoje, bene, labiausiai žinomas Platelių (Plungės raj.) Užgavėnių vaikštynės atgaivino ir kasmet inicijuoja Žemaitijos Nacionalinio parko administracijos darbuotojai. Kurtuvėnuose, Šiaulių raj., senąsias Užgavėnių vaikštynių tradicijas palaiko vietos regioninio parko darbuotojų ir mokytojų iniciatyva. Nesunkiai būtų įvardinti visą eilę Žemaitijos miestelių, kur iniciatyvos tradiciškai imasi vietos administracijos arba vietinių kultūros institucijų darbuotojai (Žarėnuose, Tytuvėnuose ir kt.). Būdinga ir tai, kad Plateliuose organizuojamose persirengėlių vaikštynėse dalyvauja ne tik (ir net ne tiek)

vietiniai gyventojai, kiek etninės kultūros entuziastai (pavyzdžiui, folklorinių ansamblių nariai) suvažiavę iš visos Lietuvos. Taigi, nuvykę į šią šventę svečiai neturėtų nustebti vietoje žemaitiškos šnektos išgirdę, sakykim, suvalkiečių tarpe šnekantį persirengėlių būrį. Kadangi vietos gyventojai priima savo namuose dalį dienos po kaimus vaikščiojančius persirengėlius, iš pirmo žvilgsnio, šventės veiksmas nedaug tenutolsta nuo tradicinių persirengėlių vaikštynių. Kita vertus, Plateliškių Užgavėnės jau nebeapsieina be šiuolaikinei šventei privalomo šou miesto aikštėje. Didžiųjų Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos...etc.) viešose erdvėse Užgavėnės dažniausiai organizuoja Etninės kultūros centrai. Rajoninio (vietos savivaldos) lygmens miestuose ir miesteliuose – vietiniai kultūros centrai. Gan dažnai viešose miestų ir miestelių erdvėse – aikštėse bei parkuose – persirengėlių vaikštynes organizuoja vietinių folkloro kolektyvų nariai. Dažniausiai šių dienų persirengėlių veiksmai apsiriboja karnavoline eisena per gyvenvietę ar teatralizuotais kaukių vaidinimais pagrindinėje miestelio aikštėje su privaloma Lašininio ar kanapinio kova, arbata ir blynais bei rateliais aplink Užgavėnių laužą kuriame deginama Morė²⁰.

Institucijos ir jų veiklos įtaka šventinei tradicijai.

Pamėginkime trumpai apžvelgti institucijas galinčias įtakoti kultūrinę tradiciją ir galimas jų institucinio poveikio formas. Į tyrimo lauką pamėginome įtraukti pačius įvairiausius kultūrinio pobūdžio institutus – nuo švietimą ar kultūrą kuruojančių savivaldos administracinių institucijų iki folkloro kolektyvų. Ne visais atvejais tyrimo rezultatai buvo efektyvūs.

Pradėkime nuo administracinio pobūdžio institucijų galinčių įtakoti Užgavėnių šventės formą ar turinį. Jau pirmieji pokalbiai su rajoninio lygmens administracinio aparato darbuotojais parodė kad savivaldybių švietimo ir kultūros skyriai etnokultūrinio ugdymo procesą įtakoja labai nežymiai. Bene, pagrindinis jų ryšys su etninių – kultūrinių renginių organizatoriais pasireiškia planavimo dokumentų ir ataskaitų kaupimu²¹. Kitaip sakant, etnokultūros ugdymas švietimo ir ugdymo įstaigose šiandieną paliekamas mokytojų ar darželių auklėtojų tautiniam entuziazmui ir kultūriniam išprusimui. Tokiais atvejais vaikų tautinio ugdymo procesas labiau priklauso nuo tiesioginių vadovų skatinimo bei palankumo individualiai iniciatyvai, nei nuo valstybinių administracinių institucijų, kurios privalėtų rūpintis valstybinės etnokultūrinio ugdymo politikos įgyvendinimu, veiklos. Gal būt, todėl, ikimokyklinio ugdymo įstaigose Užgavėnės gan dažnai pažymimos pagal patį primityviausią modelį – nuspalvinant popierines kaukes ir pažaidžiant keletą žaidimų aplink darželio kieme sukurtą laužą. Na, dar būtinai triukšmingai išvarant žiemą. Kita vertus, neskubėkime teisti

valdininkų. Kauno rajono švietimo skyrius prieš kurį laiką mėgino inicijuoti lokalinių šventinių tradicijų kūrimą mokyklose, tačiau čia susidurta su vietinės iniciatyvos stoka. Daugelyje mokyklų neatsirado darbuotojų pasiryžusių ir galinčių sėkmingai įgyvendinti tokius projektus. O ten kur tokių yra – pilnai apsieinama ir be savivaldybės darbuotojų paskatinimo. Iš pozityvių dalykų dar galime paminėti tai, kad lokalinės šventinės tradicijos palaikymui yra palankus pastaraisiais metais išaugęs mokyklų bendradarbiavimo su vietos bendruomenėmis skatinimas į kurį dėmesį atkreipė ne vienas respondentas²². Dar viena sritis, per kurią savivaldos institucijos gali įtakoti ir įtakoja etnokultūrinius procesus – projektinėms veikloms skirtų lėšų paskirstymas konkursiniu būdu. Tačiau tokios įtakos mastus riboja tiek bendras kultūrai skiriamų lėšų dydis, tiek ir žmogiškasis faktorius – valdininkų išsilavinimas bei vertybinės nuostatos.

Organizuojant Užgavėnes viešose didžiųjų miestų erdvėse pirmuoju smuiku griežia etnokultūriniai centrai. Pavyzdžiui, daugelį viešųjų sostinės renginių kuruojantis Lietuvos nacionalinis kultūros centras ar Vilniaus etninės kultūros centras bei atitinkamos Kauno, Klaipėdos ir kitų didžiųjų Lietuvos miestų kultūros institucijos. Šie centrai ne tik organizuoja etninio pobūdžio šventinius renginius viešojoje miestų erdvėje, bet ir rengia specializuotus seminarus, kviestines specialistų paskaitas, diskusijas. Tokiu būdu, suteikdami suinteresuotiems asmenims informaciją etnokultūros centrai rūpinasi etninės tradicijos perdavimu bei sklaida. Iš kitų jų veiklų dar galima paminėti Užgavėnių tematikai skirtas liaudies meistrų pagamintų kaukių bei įvairius Užgavėnių šventės momentus atspindinčių fotonostraukų parodas, ar su šventine tematika susijusias kūrybines dirbtuves (pavyzdžiui, moko gaminti kaukes). Nekreipiant dėmesio į įprastinį dažniausiai entuziastingai nusiteikusių Užgavėnių šventės rengėjų susipažinimą su pačia įvairiausia etnografinio pobūdžio literatūra ar atitinkamo pobūdžio medžiagos studijavimą (O tai, dėl pačių įvairiausių priežasčių, pavyzdžiui, dėl specialios literatūros trūkumo provincijos bibliotekose, ar per didelio užimtumo, gali būti ne visiems prieinama). Etninės kultūros centrų organizuojamus seminarus ar paskaitas, šiandieną, galima laikyti lengviausiai prieinamu informacijos šaltiniu folklorinių grupių ar etnokultūrinių būrelių vadovams, mokytojams. Nors vis tik dauguma jų teigė, kad medžiagos ieškantys patys²³. Todėl tokiuose seminaruose gaunamos informacijos kokybė itin priklauso nuo Etninės kultūros centrų darbuotojų išsilavinimo, profesionalumo bei gebėjimo perteikti tinkamą informaciją. Taip pat ir nuo asmeninio vertybinio santykio su etnine tradicija. Romantiškas idealizmas vedantis prie etninės tradicijos fetišizavimo, informacijos sklaidos kontekste gali pridaryti tiek pat žalos, kiek ir profesinis neišprusimas. Iki šiol prisimenu vieno

didmiesčio etnokultūros centro darbuotojo entuziastingą repliką į tam tikras pastabas apie mieste organizuojamas šiuolaikines persirengėlių eitynes: - „čia ne šventė, čia ritualas“. Ilgametis etnokultūrinės praktikos stebėjimas parodė, kad „teisingas“ šventės modelis retai kada būna paremtas išsamia bei kritiška konkrečiam regionui būdingos etnografinės informacijos analize. Nors dauguma respondentų ir pažymėjo, kad surenkamą studijuojant literatūrą ar gaunamą seminaruose informaciją jie vertina kritiškai²⁴, tačiau kritinis požiūris taip pat priklauso nuo individo vertybinės orientacijos. Tai akivaizdžiai parodo dažniausiai respondentų įvardijami rašę apie kalendorines šventes autoriai – J. Balys, B. Buračas, P. Dundulienė, L. Klimka, R. Žarskus. Akivaizdu, kad skaitomi lengviausiai prieinami, bet toli gražu ne patys naujausi ir ne tik etnokultūrinį išsilavinimą turinčių specialistų parašyti darbai. Rajoninių miestų lygmenyje etnokultūros centrų specialistų vaidmenį dažniausiai atlieka miesto kultūros centrų darbuotojai atsakingi už etnokultūrinę veiklą. Tačiau jų galimybės yra žymiai menkesnės. Paprastai be asmeninio indėlio režisuojant miesto viešose erdvėse rengiamus etnokultūrinius renginius, rajoninių miestų kultūros centrų darbuotojai organizuoja parodas, kūrybines dirbtuves, kviestines paskaitas. Regioniniame kontekste jų indėlis organizuojant šventinius renginius (o tuo pačiu ir įtakojant jų turinį) toks pat svarbus kaip ir specializuotų etninės kultūros centrų darbuotojų. Kelias dešimtis metų dirbant su etnokultūros specialistų ugdymu susijusį pedagoginį darbą, buvo įdomu stebėti kaip keitėsi Etninės kultūros centrų darbas po to kai juose įsidarbina VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros absolventai. Ypač lyginant su ligtoline tokių centrų veikla arba su analogiškais centrais kuriuose dirbo specialaus išsilavinimo neturintys etnokultūros entuziastai. Galima teigti, kad studijose įgytos gilesnės žinios, ne tik ugdo specialistų atsakingumą interpretuojant turimą etnografinę ar folklorinę medžiagą, bet ir leidžia centrų darbuotojams žvelgti į tradiciją daug kūrybiškiau, tuo pat metu nenuolstant nuo etninei lietuvių tradicijai būdingų vertybių. Prie žinių apie etninę tradiciją perdavimo savitai prisideda ir muziejai. Užgavėnių laikotarpiu – daugelis muziejų rengia, paprastai, į jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikus orientuotas edukacijas, kuriose mokama gaminti kaukes. Tuo pačiu edukacinių programų rengėjai ne tik pamoko praktinių įgūdžių, bet ir papasakoja vaikams apie šventės apeigas²⁵. Ir vėl viskas priklauso nuo muziejaus darbuotojo išprusimo bei kūrybiškumo. Kaip ir mokyklose ar darželiuose, muziejuose dažniausiai mokoma sukurti ganėtinai primityvias iš kartono iškirptas kaukes ir savitai jas nuspalvinti. Tai sąlygoja ne tik edukatoriaus meniniai gebėjimai, bet ir edukaciniams programoms reikalingų medžiagų stygius bei edukacijos trukmė. Netgi nesudėtingos „papje mašė“ technika gaminamos kaukės reikalauja žymiai daugiau laiko. Todėl

jas gaminti dažniau mokomasi etninės kultūros rengiamuose seminaruose ar kūrybinėse dirbtuvėse. O muziejuose, kurių edukacinės programos yra orientuotos į jaunesnio amžiaus lankytoją, mokoma pasigaminti iš storo popieriaus, pagal iš anksto nupieštą šabloną, iškirptą kaukę. Prie išskirtinės svarbos institucinio poveikio įrankių reikia priskirti ir viešąją žiniasklaidą. Nes šių dienų visuomenėje, žiniasklaida formuoja ne tik šalies, politikų, bet ir šventinės tradicijos įvaizdį. Nuo televizijos, radijo darbuotojų ar spaudos žurnalistų išprusimo priklauso ne tik tai kokia – įdomi bei kokybiška ar atsitiktinė – iš banalių, geltonajai spaudai nei solidžioms visuomenės informavimo priemonėms labiau pritinkančių stereotipinių šampų, sudėliota faktinė informacija pasieks Lietuvos gyventojus, bet ir tai, kokiam kontekste ji bus pateikta. Deja, patirtis rodo, kad žurnalistai iš visų poveikį šventinei tradicijai galinčių daryti institucijų yra mažiausiai suinteresuoti kokybišku informacijos pateikimu jau nekalbant apie jų analitinių gebėjimų lygį. Beveik visuomet jie nueina lengviausiu keliu – pateikia pačią primityviausią, o dažnai dar ir klaidingą informaciją.

Iki šiol daugiau kalbėjome apie institucijas kurių įtaka galimai pasireiškia per kokybiškos arba, priešingai, nekokybiškos etnokultūrinės informacijos perteikimą tiesioginiams šventės organizatoriams. Pastarieji gautą informaciją turi perduoti kitiems šventės dalyviams – moksleiviams, darželinukams ar folkloro kolektyvų nariams. Todėl jiems taip pat tinka visa tai kas buvo pasakyta apie kultūros bei švietimo institucijų darbuotojus. Betarpiškai dalyvaudami šventėje, renginio organizatoriai bei įgyvendintojai tampa pačia pagrindine grandimi kuriančia šventės veidą. Ypač tai aktualu turint galvoje folkloro grupes. Šventės autentiškumas ar, priešingai, nutolimas nuo tradicijos priklauso tiek nuo kolektyvo narių gebėjimo tinkamai pasirinkti personažus ir atlikti jų vaidmenis, dainų repertuaro, tiek ir nuo gebėjimo įvertinti regiono specifiką.

Institucinės Užgavėnės ir šventės struktūros bei turinio pokyčiai.

Nacionaliniu mastu centralizuotas švietimo bei kultūrinių institucijų veiklos organizavimas nebuvo ir negalėjo būti palankus vietinių tradicijos formų puoselėjimui. Šventinių papročių vietinio savitumo išsaugojimui nepalanki ir natūrali gyventojų migracija. Regioninių miestų ir miestelių gyventojų skaičius pasipildo iš esmės visų etnografinių Lietuvos sričių sąskaita. Tad mūsų dienomis vyraujančios miesto gyventojų gausėjimo ir kaimo nykimo tendencijos sparčiai veda ir toliau ves prie visų etnografinių Lietuvos regionų kultūrinės niveliacijos. Ypač jei valstybėje ir toliau nebus vieningos visuomenės tautinio – pilietinio ugdymo strategijos apimančios tiek visų pakopų ugdymo bei švietimo įstaigų veiklą, tiek

valstybės kultūros bei švietimo politiką bei tiesioginius šios politikos įgyvendintojus – valstybės administracinį aparatą.

Kalbėti apie kokius nors regioninius Užgavėnių ypatumus šiandieną nebėra prasmės. Etninės kultūros entuziastų dėka tradicinės, kadaise tik Vakarų Lietuvai būdingos Užgavėnių kaukės (ožio, žydo, ubago ir kt.) ir su jomis susiję persirengėlių vaidinimai bei žodiniai dialogai išplito po visus Lietuvos regionus. Šiandieną juos sutiksime net ten, kur persirengimo paprotys iš viso buvo nežinomas ar bent jau seniai sunykęs. Nors taip teigiant, privaloma atsižvelgti į jau minėtą faktą tai, kad prieš 1914 metus Užgavėnių persirengėliai buvo paplitę kur kas platesniame etnografinės Lietuvos areale nei tarpukario laikotarpiu²⁶. Lygiai taip pat, visoje Lietuvoje šiandieną yra deginama moteriško pavidalo pamėklė visur vadinama vienu ir tuo pačiu Morės vardu. Laikyčiau tai didžiausiu Užgavėnių šventinės tradicijos praradimu.

Svarbiu veiksniumi sąlygojusiu ir šiandieną vis dar sąlygojančiu anksčiau vien tik Žemaitijai būdingų Užgavėnių papročių plitimą po visą Lietuvą reiktų laikyti pramoginį šios šventės patrauklumą. Iš visų žemdirbių kalendoriaus švenčių Užgavėnės turėjo bene daugiausiai bendruomeninės šventės ypatybių. Būdinga Užgavėnių ypatybė – kolektyvinis visų šventės dalyvių pasilinksminimas, kuris patrauklus ir šių dienų miesto kultūros atstovui. Ne mažiau svarbus ir Užgavėnių karnavališkumas. Nepaisant visų šių dienų miesto kultūros modernėjimo ir globalizacijos tendencijų, šiuolaikinis žmogus negali atsispirti karnavalo teikiamai galimybei bent kuriam laikui pakeisti savąjį tapatumą, pabūti tuo – kuo iš principo savo gyvenime būti negalėtų.

Žinoma, Platiuose ir juo labiau Kurtuvėnuose, dar galima kalbėti apie tam tikrą prieškarinės tradicijos tęstinumą. Nors, kaip minėjome, ir čia nebeapsieita be etninės kultūros entuziastų įtakos prikeliant prigesusią šventę naujam gyvenimui. Persirengėliams lankantis aplinkiniuose kaimuose, vietiniai gyventojai priima siūlomas “žaidimo taisykles” ir pilnai įsitraukia į vyksmą, todėl vaikštynės savo pavidalu beveik nieko nesiskiria nuo ritualinės formos turėjusių papročio formų gyvavusių XX a. pirmoje pusėje. Antra vertus, ir šiose vietovėse persirengėlių veiksmai tarsi skyla į dvi dalis, kuomet užbaigę vaikštynes persirengėliai susirenka centrinėje miestelio aikštėje ar kitoje specialiai renginiams skirtoje vietoje kur įvyksta improvizuotas vaidinimas. O vėliau renkama įdomiausia kaukė bei apdovanojami geriausiai pasirodę kolektyvai. Šiame vaikštynių etape vietiniai gyventojai jau dalyvauja tik kaip improvizuoto šou žiūrovai. Taigi ir čia matome tam tikras šventinės

tradicijos vartojimo tendencijas, kuomet į pirmą planą iškyla reginys, o dalyvavimas tampa antriniu poreikiu.

Instituciškai organizuojamos Užgavėnių šventės dažniausiai vyksta pagal daugiau ar mažiau visai Lietuvai vienodą scenarijų. Beveik visais atvejais mes pamatysime individualius personažų (dėvinčių vienodas, žemaičių persirengimo tradiciją geriausiai atliepančias – ožkos, gervės, raitelio, žydo, ubago, velnio ir kt. kaukes) vaidinimus persipinančius su folkloro kolektyvų koncertinėmis programomis. Visuotinį vaišinimą / -ąsį įvairiais „Užgavėnių“ blynais bei kitais šiai šventei būdingais patiekalais. Įvairiomis pramogomis (pavyzdžiui, pagalvių kautynėmis ant balkio, ar komandiniu virvės traukimu). Ir, be abejo, šiandieną bet kuriam viešam renginiui tiesiog privalomus prekybininkų bei liaudies amatininkų kioskelius. Šventės šurmulyš paprastai užsibaigia „tradicine“ Kanapinio ir Lašininio dvikova, žiemos vijimu šaukiant „žemaitišką“: - Žeima, žeima, bėk iš keima...“ Tiesa, tarmės šiandieną nepagarboje, tad dažniausiai šaukiama bendrine kalba. Beje, panašiai nutiko ir su tarpukario laikotarpiu dalyje Šiaurės Lietuvos išplitusiu modernaus pobūdžio dovanų kaulijimu: - „Mes Žydėliai iš Leckavos, norim blynų ir kakavos“, kuris nacionalinėje versijoje pavirto į: - „Mes Žydėliai Lietuvos, norim blynų ir kavos“. Na, o galutiniu šventės akcentu tampa moteriškais drabužiais aprengtos šiaudinės pamėklės sudeginimas. Ir tai liečia tiek iš esmės nacionalinį mąstą įgijusias Rumšiškių liaudies buities muziejaus Užgavėnės, tiek rajonų ir miestelių kultūrinių institucijų rengiamas šventines pramogas, tiek mokyklose ir darželiuose įgyvendinamus šventės scenarijus.

Be abejo, kiekvienu konkrečiu atveju šventinis vyksmas priklauso nuo tiesioginių šventės organizatorių ar dalyvių (pirmiausiai, folklorinių grupių) ar šventės scenarijų parengusio kultūros centro darbuotojo išmonės, gebėjimų ir atsidavimo tiesioginiam darbui ar pomėgiams. Kitaip sakant, dvi konkrečios Užgavėnių šventės nepaisant vienodo scenarijaus gali skirtis ir neretai skiriasi kaip diena nuo nakties.

Lyginant su tarpukario Užgavėnėmis, šiuolaikinės šventės turinys paprastai yra suvedamas į persirengėlių vaikščiojimą pakiemiais arba viešus karnavalinius kaukių pasirodymus ir viešą blynų kepimą. Šiandieną organizuojamose Užgavėnėse tik epizodiškai galima pamatyti pasivažinėjimą arklį traukiamomis rogėmis. Neteko girdėti kad šiandieną Lietuvoje kas nors dar sugalvotų pakabinti Užgavėnių sūpuokles. Už tai beveik visuomet pamatysime prekybininkų palapines ar įvairiausių atrakcionus ar kitokius pramoginius veiksmus - sportinius jėgų išbandymus, ar, pavyzdžiui, geriausios kaukės rinkimus.

Žvelgiant į šiuolaikinių persirengėlių būrį į akis iš karto krinta netradicinių personažų gausa. Pirktinės arba sąlygotos populiariosios kultūros stereotipų jos pamažu keičia mūsų karnavalinės kultūros veidą. Dažniausiai su ritualine lietuvių žemdirbių tradicija jos neturi nieko bendra. Tačiau šioje vietoje neskubėkime kaltinti „tradicijos nesilaikančių“ šiuolaikinio karnavalo dalyvių. Tradicija gali keistis ir labai nepastebimai.

Paradoksalu, tačiau šiuolaikinės sąlyginai modernia – taip vadinama – „papjė mašė“ – technika gaminamos kaukės savo formomis dažnai yra labiau artimos tradicijai nei meniškos iš medžio drožtos kaukės. Taip yra todėl, kad, pirmuoju atveju, kaukes patys gaminasi paprotinę tradiciją siekiantys tęsti šventinio karnavalo dalyviai. Tuo tarpu net pusiau profesionalūs medžio drožėjai savo dirbiniais stengiasi suteikti individualius bruožus. Dar toliau nueina profesionalūs menininkai, drąsiai naudojantys tiek neįprastas medžiagas tiek svetimoms kultūroms būdingus meninius sprendimus. Netgi tais atvejais, kai jie stengiasi išdrožti tradicinius personažus vaizduojančias kaukes, tokiu būdu demonišką antropomorfinę būtybę vaizduoti turintis dirbinys jų rankose virsta gyvo žmogaus portretu. Nepaisant to, kad jie vaizduoja apibendrintų bruožų visumą, tačiau ta visuma gimsta su tradicija nedaug ką bendra turinčio, tačiau gerai išmanančio portretinės skulptūros principus, šiuolaikinio kūrėjo vaizduotėje. Ir tam tikra prasme jiems antrina ir Užgavėnės rengiančios ar inicijuojančios institucijos. Pavyzdžiui aplink Užgavėnės vykstančios kaukių parodos, iš minios siekiančius išsiskirti menininkus neretai paskatina kurti lietuvių tradicijai nebūdingas kaukes – nuo nebūdingos išvaizdos „tradicinių“ personažų (pavyzdžiui, besišypsanti ragana, ar ilgą raudoną liežuvį iškišęs velnias) ar netradicinių medžiagų panaudojimo iki svetimoms (pavyzdžiui, Balkanų ar iš viso neeuropinėms) kultūrinėms tradicijoms būdingų formų.

Persirengimo paskirtis šiuolaikinėje visuomenėje.

Kaip ir kiek besikeistų Užgavėnių šventė, svarbu kad ji išliktu kultūrine lietuvių tautos savastimi. Ir, panašu, kad Užgavėnės su dominuojančia persirengimo ir pamėklės deginimo tradicija dar ilgai išlaikys aktualumą. Pramoga ir šiandieną išlieka aktuali viešų šventinių renginių funkcija. O Užgavėnių pramoginis potencialas vis dar išnaudojamas nepakankamai. Hierarchizuotoje ir struktūrizuotoje visuomenėje, persirengimas atlieka dar vieną išskirtinę funkciją, kuri ir palaiko persirengimo populiarumą šių dienų visuomenėje. Ritualas leidžia pabūti „kitu“ nepažeidžiant socialinio orumo (negriaunat nusistovėjusios socialinės tvarkos). Šventinis persirengimas nesunkiai leidžia virtualioje“ (šventinėje) realybėje būti kažkuo tai kitu, ko negali sau leisti realiam gyvenime. Ne veltui, beveik visuomet

persirengiama marginaliniais subjektais (ir tai vienodai tinka, tiek ritualinio tipo kultūrai, tiek ir šiuolaikinei miesto kultūrai) – svetimtaučiu, gyvūnu (tradicinėje kultūroje) / prostitute, vienuole, nusikaltėliu, herojumi (miesto tipo kultūroje). Pagaliau, žmogui nepriklausomai nuo socialinio ar kultūrinio jo statuso, vis tiek reikia atpalaiduoti tam tikras psichosomatines būsenas – išlieti agresiją, išlaisvinti pagrindinius instinktus. Priklausomai nuo kultūros tipo skiriasi tik atvirumo laipsnis. Tradicinėje kultūroje, ritualinis elgesys dažnai užslėptas po simboliais, šiuolaikinėje – simbolių kalbą dažniausiai keičia atviras tekstas.

Kitas dalykas yra tai, kad norisi jog mūsų dienomis sparčiai kintanti šventinė tradicija išlaikytų pamatines etninės Lietuvių kultūros vertybes. O tam reikia, kad aktyviai šiame procese dalyvaujančios kultūros ir švietimo institucijos, bei išskirtine socialine galia tapusi žiniasklaida, parodytų neformalų dėmesį tinkamam etninės tradicijos pristatymui. Tai yra savo įprastinės veiklos neapribotų formaliu instrukcijų ką ir kur reikia daryti siekiant švęsti Užgavėnės arba jau kone pusę šimtmečio iš metų į metus sklindančiu nežinia iš kur paimtų banalių šampų kartojimu. Bet pažiūrėtą į tradicijos gaivinimą kūrybiškai (tuo pačiu metu išliekant šventinės tradicijos rėmuose) ir pirmiausiai pradėtų nuo to ką privalėtų daryti kiekvienas dirbantis šioje srityje - mokytis pačiam, o tik tuomet mokyti kitus.

Rekomendacijos:

Valstybės (vietos savivaldos) įstaigoms atsakingoms už švietimo ir kultūros politikos įgyvendinimą:

Surasti galimybę suteikti Užgavėnėms nedarbo dienos statusą. Iš visų šiandieną švenčiamų kalendorinio ciklo švenčių, Užgavėnės labiausiai tinka viešos miesto šventės vaidmeniui, yra populiarios ir laukiamos. Viešos kalendorinio ciklo šventės yra gyvybiškai reikalingos ne tik siekiant puoselėti bei išsaugoti ateities kartoms tautines tradicijas. Spartus karnavalinės kultūros populiarumo augimas šių dienų Europoje išplaukia ne tik (ir net ne tiek) iš poreikio gaivinti tradiciją, kiek dėl akivaizdžios socialinės ir ekonominės naudos (sukuriant šventę aptarnaujančias industrijas, užtikrinant darbo vietas tautinio paveldo srityje dirbantiems verslininkams, pritraukiant vietinius ir užsienio turistus). Vieši, masinio pobūdžio karnavalinio pobūdžio šventiniai renginiai puikiai gali atlikti vieną iš svarbiausių simbolinio ritualo funkcijų – iki minimumo sumažinti visuomenėje kylančias įtampas. O tai pilnai atliepia vieną svarbiausių ES iššūkių – kurti darnią visuomenę.

Užtikrinti palankesnę finansavimą etnokultūrinio pobūdžio projektams valstybiniame ir vietos savivaldos lygmenyje. Tuo pačiu, keliant reikalavimus šventinių

renginių įvairovei bei kokybei. O per projektines specifikacijas užtikrinant vietinės tradicijos elementų integravimą į šiuolaikinius viešo pobūdžio šventinius renginius. Rengiant projektų specifikacijas rekomenduotina atsižvelgti į užsienio valstybėse plačiai paplitusią vietos bendruomenių konsultacijų su akademinėmis institucijomis atstovais praktiką.

Skatinti etninio kultūrinio paveldo integraciją ne tik į švietimo programas, bet ir į mokyklose vykdomo kultūrinio mokslievių ugdymo praktikas bei vietos bendruomenių kultūrinį gyvenimą. Tai gali būti įgyvendinama ne tik skatinant bendras įvairių institucijų veiklas organizuojant Užgavėnių ar kitas šventes, bet ir skatinant ar net inicijuojant pasikeitimą gerąja patirtimi, informacinio pobūdžio seminarus, kūrybines dirbtuves ar etnokultūrinio pobūdžio stovyklas, mokslininkų ar kultūros darbuotojų paskaitas.

Inicijuoti etnokultūrinių dalykų mokymą žurnalistų studijų (kvalifikacijos kėlimo) programose. Nes šiuo metu viešoji žiniasklaida yra pagrindinė primityvių ar atvirai klaidingų etnokultūrinių šampų gamintoja ir platintoja visuomenėje.

Etnokultūros centrų ir muziejų darbuotojams:

Kaip rodo apklausos duomenys, EKC seminaruose ar muziejų edukacijose Užgavėnių šventės tradicijų regioninės ypatybės dažniausiai pristatomos apibendrintai – būdinga žemaičiams, aukštaičiams ir pan. Žinoma, pačia bendriausia prasme, kalendorinių švenčių tradicija yra bendra visai Europai. Tačiau lokalinės šventės visuomet pasižymėdavo didele formų įvairove. Lokaliniu išskirtinumu, pirmiausiai, turėtų būti suinteresuoti patys regionai. EKC galėtų suteikti neįkainojamą pagalbą parengiant metodinius nurodymus orientuotus į tikslines auditorijas ir galinčius metodiškai paaiškinti, kas vietos kultūros kontekste laikytina tradiciška ir kokių aspektu Užgavėnių šventė yra bendra-tautiška. Kas galėtų būti būdinga vietos tradicijai, o ko iš viso viename ar kitame regione nereiktų daryti.

Rajoninio (vietos savivaldos) kultūros centrų darbuotojams bei regioninių parkų darbuotojams:

Vienyti kultūros darbuotojų, vietinio verslo, mokyklų ir vietos bendruomenės pastangas. Į tradiciją žiūrėti kūrybiškai, tačiau nesistengti kopijuoti naujoves iš kitų Lietuvos regionų, bet stengtis per kūrybiškai įdiegiamas naujoves ugdyti savojo išskirtinumo suvokimą vietos bendruomenėje. Rengiant metodinius nurodymus bei instrukcijas, ieškant kūrybingų sprendimų rekomenduotina konsultuotis su akademinėmis institucijomis bei meno kūrybos sričių darbuotojais – profesionalais.

Priedas:**Arūnas Vaicekauskas****Šiuolaikinė Užgavėnių šventė ir kultūros institucijos****Klausimynas**

Kaip atsakinėti: Šis klausimynas yra skirtas plačiam respondentui ratui, todėl prašome atsakyti tik į tuos klausimus, kuriuos atsakyti galite. Anketa anoniminė, tačiau labai prašyčiau pateikti duomenis pagal keturias žemiau esančias grafas. Ši informacija yra svarbi tyrimui.

Institucijakuriai atstovaujate: (Vietos savivaldos administracija, vietos bendruomenė, žiniasklaida, regioninis parkas, etninės kultūros centras, kultūros centras, mokykla, darželis.. folkloro ansamblis, ...etc.). Prašyčiau nurodyti miestą ar kitą vietovę kurioje yra institucija..

Specialybė (išsilavinimas): (Etnologija, lietuvių kalba (literatūra), kultūros vadyba, režisūra,... etc.)

Pareigos:**Amžius:**

1. Ar jums (jūsų atstovaujama institucijai) **teko organizuoti** (prisidėti organizuojant) Užgavėnių šventę ?
2. Ar institucijos administracija yra **palanki (nepalanki, abejinga)** tokiai veiklai ?
3. Ar tokia veikla **planuojama iš anksto** (įtraukiant į metinius renginių planus... etc.) ?
4. Ar tokią veiklą kaip nors **kontroliuoja** aukščiau esančios administracinės institucijos (Savivaldos švietimo ar kultūros skyriai, kitos atsakingos institucijos) ? Jei taip, tai kaip tokia **priežiūra pasireiškia** (gaunami nurodymai, instrukcijos, metodiniai nurodymai. Derinami (tvirtinami) veiklos planai. Reikalaujama ataskaitų... etc.) ?
5. Ar **administracija** (jūsų institucijos arba aukštesnio lygmens) turi kokios nors įtakos jūsų organizuojamai šventei ?
6. Ar rengiant šventę skiriama laiko **papildomos informacijos** paieškai ? Jei taip tai kur jos ieškoma (dalyvaujama seminaruose ar kūrybinėse dirbtuvėse, naršoma www. tinklalapiuose, studijuojama literatūra) ??
7. Jei skaitote papildomą literatūrą, **kuriuos autorius** renkatės pirmiausiai ?? Kodėl ?
8. Jei galite, įvardinkite autorius (ar konkrečius jų tekstus) pagal jų **svarbumą** organizuojant šventę ?
9. Ar teko dalyvauti **specializuotuose seminaruose**, kūrybinėse dirbtuvėse, edukacinėse programose) skirtose kalendorinių švenčių organizavimui ? Ar tokie mokymai buvo skirti tik Užgavėnėms, ar platesniam švenčių (šventinių renginių) ratui ?
10. **Kas** tokius mokymus (kūrybines dirbtuves, edukacines programas) **surengė** ?
11. **Kaip** apie juos **sužinojote** (gavote kvietimus, pamatėte skelbimus, ...etc.)
12. Ar jūsų institucijos administracija buvo **palanki / nepalanki** jūsų dalyvavimui.(pasiūlė dalyvauti, neprieštaravo, žiūrėjo nepalankiai... etc.) ?

13. **Kaip vyko mokymai** kuriuose jums teko dalyvauti (vyko kviestinių lektorių paskaitos, renginį pravedė organizuojančios institucijos darbuotojai, renginys turėjo kūrybinių dirbtuvių pavidalą...etc.) ?
14. **Ar** renginys (renginiai) **atitiko** jūsų **lūkesčius** ? Jei taip arba ne, tai kodėl (sužinojote naudingos informacijos, ko nors išmokote, nieko naujo nesužinojote... etc.) ?
15. **Ar panaudojote** gautą informaciją praktinėje veikloje ? Jei taip, tai gal galite pateikti konkrečių pavyzdžių ??
16. Ar surinktą (gautą mokymuose) informaciją stengiatės **įvertinti kritiškai** ? Ką tuomet darote ?
17. Ar galėtumėte teigti kad organizuojant Užgavėnių šventę jums **pritrūksta informacijos** ? Jei taip, tai kodėl (Sunku rasti literatūros, trūksta metodinių nurodymų, neturite galimybių nuvykti į mokymus...etc.) ?
18. **Kaip vertintumėte** www. tinklalapiuose, TV ir radijo laidose, spaudoje skelbiamą informaciją apie Užgavėnių šventę. (skelbiama per mažai, skelbiama pakankamai, skelbiama labai bendro pobūdžio mažai patikima informacija... etc.) ?
19. Ar jums **patiems** teko **organizuoti mokymus** (pravesti edukaciją) Užgavėnių tema ??
20. **Kodėl** tai darėte ? (nes tai tiesioginis jūsų (jūsų įstaigos) darbas, nes jaučiamas atsakingu asmenų ar visuomenės susidomėjimas Užgavėnėmis, kitos priežastys) ?
21. **Ar viešinate** šią savo veiklą ? jei taip, tai koku būdu (siuntėte kvietimus, patalpinote informaciją savo institucijos tinklalapyje ar FB paskyroje... etc.) ?
21. **Kokią formą turėjo toks renginys** (viešos paskaitos, seminaro, diskusijos, kūrybinių dirbtuvių, edukacijos) ?
22. Ar renginyje dalyvavo **kviestiniai lektoriai** ? Jei taip tai ką kviečiate ? Kodėl ?
22. **Į ką** labiau **orientuojatės** organizuodami mokymus: į etnografinę informaciją ar į praktinius konkrečių šventės organizatorių poreikius ?
23. Ar organizuodami mokymus atkreipiate dėmesį į **regionines Užgavėnių tradicijas** ? Kaip tai konkrečiai pasireiškia ?
24. Ar artėjant Užgavėnėms jūsų institucija organizuoja kūrybines dirbtuves ar edukacijas, kurių metu **mokoma kaip pasigaminti Užgavėnių kaukes** ? Jei taip, tai kas mokina ?
25. **Ar teko dalyvauti** tokiuose mokymuose **patiems** ? Jei taip, tai kas juos organizavo ?
26. **Kokie auditorijai** yra **skirti** jums žinomi **praktiniai** kaukių gamybos **mokymai** ar edukacijos (folklorinių grupių vadovams ir nariams, kultūros centrų darbuotojams, mokytojams ir darželių auklėtojams, moksleiviams, darželinukams...etc.) ?
27. **Kokias kaukes teko gamintis** arba mokytis tai daryti kitus ? Kokiomis technologijos buvo mokama naudotis (medžio drožyba, „papje maše“ technika, kartono ar popieriaus kaukės... etc.) ?
28. Ar organizuojant Užgavėnes yra rašomas **renginio scenarijus** (planas... ar pan.) ? Jei taip, tai kas ir kodėl jį rašo (tokie reikalavimai, padeda išlaikyti veiksmų seką...etc.)?

29. **Ar jūsų** organizuojama Užgavėnių **šventė** kaip nors **išsiskiria** iš kitų jums žinomų Užgavėnių ?
30. **Kam skirta** jūsų organizuota Užgavėnių šventė (Miesto visuomenei, vietos bendruomenei, įstaigos darbuotojams, mokiniams, darželio auklėtiniais, patiems sau...) ? Ar tokia šventė būna vieša ar skirta „uždaram“ dalyvių ratui ?
31. Ar organizuojamas šventinis **renginys** kaip nors **paviešinamas** ?? Jei taip, tai kaip tai daroma ?
32. Kaip parenkama **vieta šventei**? Ar kiekvienais metais šventė vyksta toje pat vietoje ar vieta keičiama ?
33. Kaip parenkamas šventinių **renginių laikas** (šventė vyksta Užgavėnių antradienį, artimiausią savaitgalį, vyksta kitu patogiu metu, laikas derinamas su įstaigos darbo grafiku... etc.) ?
34. Ar organizuodami Užgavėnes **atsižvelgiate į regioninę šios šventės specifiką** ? Kaip tai pasireiškia ?
35. Ar renginyje būna **žiūrovų** „iš išorės“ ? Ar organizatoriai stengiasi pašalinius žiūrovus įtraukti į šventinį šurmulį ? Ar žiūrovai aktyviai įsitraukia į šventę ar būna labiau pasyvūs ?
36. **Kokius svarbiausius** jūsų organizuojamų **Užgavėnių momentus** galėtumėte įvardinti (Kaukių eitynės, siužetiniai kaukių vaidinimai, kanapinio ir lašininio kova, pamėklė, Užgavėnių blynai, Užgavėnių šiupinys, rateliai aplink Užgavėnių laužą, atrakcionai (tuomet, kokie?),... etc.) ?
37. **Kokių personažų kaukės dažniausiai sutinkamos** jūsų organizuojamose Užgavėnėse? Gal galite trumpai apibūdinti jų vaidmenis ?
38. Kokios kaukės sutinkamos **rečiau** ?
39. Ar pasitaiko „**nelietuvišku**“ (svetimų kultūrų ar fabrikinės gamybos) kaukių ?
40. **Kas renginio metu dėvi kaukes** (organizatoriai, folkloro grupių nariai, mokiniai, darželio auklėtiniai, vietos bendruomenės nariai, miestiečiai,... etc.)?
41. Ar renginio organizatorių bei folkloro grupių dėvimos kaukės kuo nors **skiriasi** nuo eilinių miestiečių dėvimų kaukių ? Jei taip, tai kodėl ?
42. **Kokiu vardu** vadinate pamėklę ? Kodėl?
43. **Kaip pagaminama** pamėklė (ant rato stebulės, šiaudų prikimšta iškamša, .. dar kitaip) ? Kas su ja daroma ?
44. Ar jūsų šventėje organizuojamas **viešas maitinimas** ? Kas tuo užsiima?
45. **Kuo vaišinami** šventės svečiai (blynais, šiupiniu, arbata... etc.) ?
46. Ar šventėje dalyvauja kokie nors **muzikos kolektyvai** ? Jei taip, tai kokie (folkloro grupės, liaudiškos kapelos, vokalinės – instrumentinės muzikos kolektyvai,... dar kitaip) ? Ar jų repertuaras yra derinamas su šventės organizatoriais ar paliekamas „saviškai“ ?
47. Ar šventėje dalyvauja **prekybininkai** ? Jei taip tai kas tokie ir kokias veiklas jie vykdo ??

P.S. Jei šią anketą gavote ne tiesiogiai iš sudarytojo, atsakymus prašyčiau siusti:
a.vaicekauskas@hmf.vdu.lt

¹Užpildant klausimyną neprašoma nurodyti asmens duomenų, tačiau prašoma nurodyti atstovaujamą instituciją, pareigas bei išsilavinimą.

²2014, 2015, 2016 metais Juditos Margevičienės parengti Užgavėnių scenarijai.

³Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus archyvas (toliau Es), bylos No 1357 - 1361, 1470 - 1489, ir asmeninis autoriaus archyvas (toliau AVa). Iš viso: 324 aprašai.

⁴Plačiau žr. *Vaicekauskas A. Lietuvių žiemos šventės.* - Kaunas, 2005.- p.14-28

⁵*Vaicekauskas A. Transformation of the Masking Custom: From Ritual to Town Entertainment. // Ethnic Culture: Traditions and Innovations.* Kaunas, 2004, p.163 – 171.

⁶*Vaicekauskas A. Lietuvių žiemos šventės.* - Kaunas, 2005.- p.37.

⁷*Vaicekauskas A. Karnavalas Lietuvoje // Darbai ir dienos.* - Kaunas, 2002.- Nr.31.- p.270.

⁸Es.1358-6 (Rumpiškenai, Rokiškio raj.). L.132; Es.1362-2 (Gajūnai, Biržų raj.). L.8-11; Es.1362-3 (Prūsgalė, Kupiškio raj.). L.29; Es.1489-3 (Nemakščiai, Raseinių raj.). L.13

⁹ES.1359-11(Čekiškis, Pasvalio raj.).- L.61; ES.1362-2(Gajūnai, Biržų raj.).- L.18,19; ES.1362-4(Galvokai, Biržų raj.).- L.39; ES.1362-5(Kurkliai, Biržų raj.).- L.47; ES.1470-1(Purviai, Akmenės raj.).- L.1; ES.1470-3(Augzeliai, Mažeikių raj.).- L.19; ES.1470-4(Barystės, Mažeikių raj.).- L.24; ES.1470-8(Pievėnai, Mažeikių raj.).- L.50; ES.1470-15(Barstyčiai, Skuodo raj.).- L.83; ES.1471-5(Dubėnai, Kelmės raj.).- L.16,22; ES.1479-5(Reškutėnai, Švenčionių raj.).- L.42.

¹⁰ES.1362-5(Kurkliai, Biržų raj.).- L.47.

¹¹ES.1361-1(Mekiai, Šiaulių raj.).- L.5; ES.1362-4(Galvokai, Biržų raj.).- L.39; ES.1470-2(Luokė, Telšių raj.).- L.6; ES.1470-7(Tirkšliai, Mažeikių raj.).- L.41;

¹²*Vaicekauskas A. Lietuviškos Joninės: nuo kaimo bendruomenės iki šiuolaikinės miesto šventės // Liaudies kultūra.* 2009. Nr.4 (127). P. 33-38.

¹³*Barna Gabor* Politic and folk religion: Concepts and problems. In: Politic and folk religion. (*Barna Gabor*, ed.). Budapest, 2001. P. 9 – 21.

¹⁴*Sedakova Irina.* Inventing the ritual year in Modern Russia. In.: The Ritual Year 3: Ritual Year and History (*Sedakova Irina*, ed.). Stražnice, 2008. P. 51 – 59.

¹⁵Revitalizing European Rituals (*Jeremy Boissevain*, ed.). Routledge. London and New York. 1992. – 206 p.

¹⁶*Vaicekauskas A. Lietuvių žiemos šventės. Bendruomeninės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. - XX a. pr.-* Kaunas, 2005.- 192 p.

¹⁷*Vaicekauskas A. Lietuvių Užgavėnės: Nacionalinio tapatumo linkme?// Liaudies kultūra.* 2010. Nr.2.

¹⁸*Vaicekauskas A. Lietuvių žiemos šventės. Bendruomeninės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. - XX a. pr.-* Kaunas, 2005.- 95 p.

¹⁹*Vaicekauskas A. Kalėdų - Trijų Karalių laikotarpio čigonautojų vaikštytynės Šiaurės Rytų Lietuvoje. // Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988 ir 1989 m. - V.,1990. - P.187 - 196*

²⁰Ava LKGT-UK_6; Ava LKGT-UK_7, Ava LKGT-UK_8, Ava LKGT-UK_10... etc.

²¹Ava LKGT-UK_3

²²Ava LKGT-UK_3, Ava LKGT-UK_15

²³Ava LKGT-UK_7, Ava LKGT-UK_9, Ava LKGT-UK_10, Ava LKGT-UK_13...etc.

²⁴Ava LKGT-UK_6, Ava LKGT-UK_8, Ava LKGT-UK_20, Ava LKGT-UK_27... etc.

²⁵Ava LKGT-UK_4, Ava LKGT-UK_5

²⁶*Vaicekauskas A. Lietuvių žiemos šventės. Bendruomeninės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. - XX a. pr.-* Kaunas, 2005.- 95 p.